

SPECTACULA

TALLER D'ESPECTACLES A ROMA

TALLERS DE CULTURA CLÀSSICA
DE SAGUNT

Redactat per
María Muñoz Martínez
graduada en Turisme
per la Universitat
Jaume I de Castelló.

INDEX

Introducció.....	P. 3
El teatre romà.....	P.4/8
El circ romà.....	P.9/13
L'amfiteatre romà.....	P.14/16
Activitats.....	P.17/22
Solucions.....	P.23/26
Bibliografia.....	P.27

INTRODUCCIÓ

Des del segle I fins al segle V, l'imperi romà que es va formar a través d'una agrupació de pobles en el centre d'Itàlia va anar estenent-se de manera gradual.

El seu domini ha deixat nombrosos monuments arqueològics, que encara hui són objecte d'estudi, que ens ajuden a comprendre el nostre passat.

La fundació d'aquest imperi per August, va marcar l'inici d'una conquesta, que va portar en gran manera el desenvolupament del dret, les institucions, les lleis, la guerra, l'art, la literatura i el món de l'oci.

Precisament el món de l'oci va suposar un canvi en l'imperi romà, amb la construcció d'edificis on es podia gaudir de l'entreteniment. Entre ells destaquen el teatre, el circ i l'amfiteatre, però no podem oblidar-nos de les impressionants fortificacions que ens han deixat.

Aquests edificis dedicats a l'oci, eren molt diferents entre si, ja que cadascun estava estructurat d'una manera i tenien diferents plantes i diferents parts.

Tot això tenia un sentit, ja que cadascun d'ells estava destinat a activitats diferents.

En el **teatre**, es feien representacions teatrals, amb diversos personatges; en el **circ**, es realitzaven carreres de carros, sempre eren quatre equips (*factiones*) i finalment en l'**amfiteatre**, era el favorit del públic per l'atractiu de les seues activitats: lluites de gladiadors, combats navals, baralles amb animals.

TEATRE ROMÀ

El teatre és sens dubte un dels edificis més representatius de la cultura romana, si bé tant l'arquitectura com el paper social i cultural continuen la tradició del teatre en l'antiga Grècia.

Disposat en forma semicircular, el públic s'asseia en unes graderies pensades per a poder gaudir de l'escena però existint, com és lògic, diferències de classes socials a l'hora d'ocupar l'una o l'altra localitat.

Moltes de les característiques generals de l'arquitectura romana, deriven directament del període hel·lenístic.

La major part dels teatres romans conservats consten de les següents parts:

Orchestra, semicercle entre l'escena i les graderies.

Cavea, graderies destinades als espectadors dividides en diferents seccions: *proedria*, on estaven els senadors i *sacerdos*, *ima cavea* on s'asseien els equites, *media cavea* per a la plebs i finalment *summa cavea* per als esclaus i les dones.

Porticus in summa cavea, lloc cobert en la zona més alta per a refugiar-se de la pluja.

Vomitorium, accés als seients.

Frons Scænæ, decorat permanent que representava un edifici amb tres portes per a l'entrada i eixida d'actors. Presentava un conjunt de columnes (*columnatio*) i estàtues.

Pulpitum, escenari on actuaven els actors.

Aditus maximus, entrada de les persones importants.

Tribunalia, espècie de llotja per a autoritats que estava damunt de l'entrada principal.

Velarium, era un tendal que protegia les graderies del sol.

Aulaeum, és el nostre teló que s'emprava per a indicar el començament i el final de l'obra. Estava enrotllat sota l'escenari.

Balteus, barana de separació de les *caveae* per a evitar caigudes.

Sacellum, xicotet temple que podien tindre alguns teatres.

Les primeres obres teatrals romanes són traduïdes d'obres gregues, se seleccionava una història i es modifica o mesclava amb unes altres.

Els dos gèneres majors i essencials del teatre són la **tragèdia i la comèdia** i aquestes són les diferències entre elles:

TRAGÈDIA	COMÈDIA
<p>Parts dialogades i cantades, també està el cor.</p> <p>S'usava l'estil de l'època, és a dir, s'utilitzaven paraules grandiloqüents.</p> <p>Buscava commoure l'espectador i oferir valors exemplars.</p> <p>Els personatges se dividien en dolents o bons i per això, patien càstigs o recompenses.</p> <p>Tendència a ser horrible, aterridor i sagnant.</p> <p>Herois, heroïnes, déus, deesses, reis, reines, soldats com a principals protagonistes.</p> <p>Exageració del sentimental, melodrama.</p> <p>Intenció moral i exemplaritzant, l'argument era més complex.</p>	<p>Les parts parlades i cantades se succeïen constantment.</p> <p>El llenguatge era col·loquial, groller i obscè.</p> <p>Els personatges interactuaven amb el públic.</p> <p>La intenció era fer riure i passar una estona agradable.</p> <p>Personatges representatius dels estrats més baixos de la societat.</p>

Aquests dos gèneres majors tenen dos subgèneres cadascun, els de **la tragèdia** són:

La **fabula cothurnata**: en ella, tant els temes, els personatges, la vestimenta i l'ambientació mantenen els motius propis del teatre grec. El nom d'aquest subgènere procedeix dels coturns, un tipus de calçat que acostumaven a portar els actors de tragèdia durant les representacions.

La **fabula praetexta**, a diferència de l'altra, aquests temes són romans igual que la vestimenta, l'ambientació i els personatges. El nom ve d'una *toga praetexta*, que utilitzaven els romans, especialment els que tenien alts càrrecs.

Per part seua, els subgèneres de **la comèdia** són:

Fabula palliata: en ella tant el tema, com la vestimenta, l'ambientació i els personatges són grecs. El propi nom procedeix d'un mantell de l'època hel·lèna (*pallium*).

Fabula togata: el tema, la vestimenta, l'ambientació i els personatges són tots romans. El nom procedeix de la *toga*, mantell típic dels romans.

Altres subgèneres teatrals són el mim, la pantomima o les atel·lanes, que són representacions teatrals sense text i a vegades sense paraules, que van tindre gran èxit popular quan el teatre estava en declivi.

El **mim**, s'allunya de l'exemplaritat i la moral, els temes eren polítics i de crítica personal però les històries eren eròtiques i violentes. En aquestes representacions, d'una forma excepcional, podien participar les dones.

La **pantomima**, eren representacions en les quals l'actor, que en aquest cas era un ballarí anomenat pantomim, dansava i portava màscares de boca tancada. No parlaven, sinó que a través de la gestualitat del cos i d'ajudar-se amb els seus moviments de mans sabien interpretar els personatges i les trames.

Atellana, consisteix en una farsa popular satírica, en la qual es mesclaven els versos i la prosa en un llenguatge senzill. Per a interpretar-la s'utilitzen una sèrie de màscares que són sempre les mateixes, els noms de les quals són: *Dossenus*, *Buccus*, *Maccus*, *Manducus* i *Pappus*. Els personatges femenins són interpretats per actors masculins, que amaguen les seues identitats darrere d'aquestes màscares.

EL CIRC ROMÀ

El circ romà és un dels edificis més importants de les ciutats romanes, al costat del teatre i l'amfiteatre, la finalitat d'aquestes instal·lacions era divertir al poble.

Té els seus orígens en els antics hipòdroms hel·lènics de Grècia, el model dels quals va ser copiat pels reis etruscos i més tard pels governants romans per a proporcionar diversió al poble en els dies sagrats.

En el circ se celebraven carreres de carros, que podien ser tirats per dos cavalls, *bigae*, per tres, *trigae*, o per quatre, *quadrigae*, eren els espectacles amb més èxit i amb més participació ciutadana, ho demostra la capacitat de les seues graderies.

Els *domini factionum*, directors dels quatre equips (*factiones*), es distingeixen per diferents colors, sempre els mateixos: roig (*russata*), verd (*prasinata*), blau (*veneta*) i blanc (*albata*).

Es podia apostar i gaudir de la destresa dels conductors dels carros, que eren els *aurigae*, generalment esclaus.

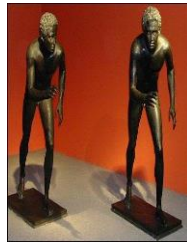

Altres espectacles

Desultor, que consisteix a saltar d'un cavall a un altre, portaven *pileus*, fuet i brida.

Cursor, carreres entre els participants.

Funambulista, artista de circ que desenvolupa actes sobre cordes o filferros tibats, generalment amb una considerable altura.

Venatio, caça de feres exòtics i salvatges.

Nans, la seua finalitat en el circ era fer riure als espectadors.

Pugilatores, boxadors i lluitadors.

Arquitectònicament els circs tenen una planta rectangular amb un semicercle en el lateral més curt. Les parts principals són la *cavea*, *harena* i *spina*, però els circs romans constaven de les següents seccions:

Harena, espai central per on corren els carros.

Spina, és una construcció que serveix d'eix que divideix l'arena per la meitat. Està molt decorada amb estàtues, obeliscs, dues *metae* amb tres grans cons que marquen el final de la *spina* en tots dos costats. Tenen forma circular per a facilitar el gir dels carros. En la *spina* també havien *septem ova et delphines*, set ous i set dofins que s'usaven per a comptabilitzar les voltes donades a l'arena.

Carceres, lloc on estaven els carros i cavalls abans de començar les carreres.

En el centre de les *carceres* estava la porta *pompae*, porta de la processó.

Sobre les *carceres* estava la tribuna de l'organitzador dels jocs, des d'allí es donava l'eixida de la carrera.

En un dels costats llargs, el situat a l'esquerra del sentit de la carrera estava el *pulvinar* on s'asseia l'emperador i la seua família i on estaven les estàtues de les divinitats. En l'altre costat llarg estava la tribuna dels jutges, *Tribunalia*.

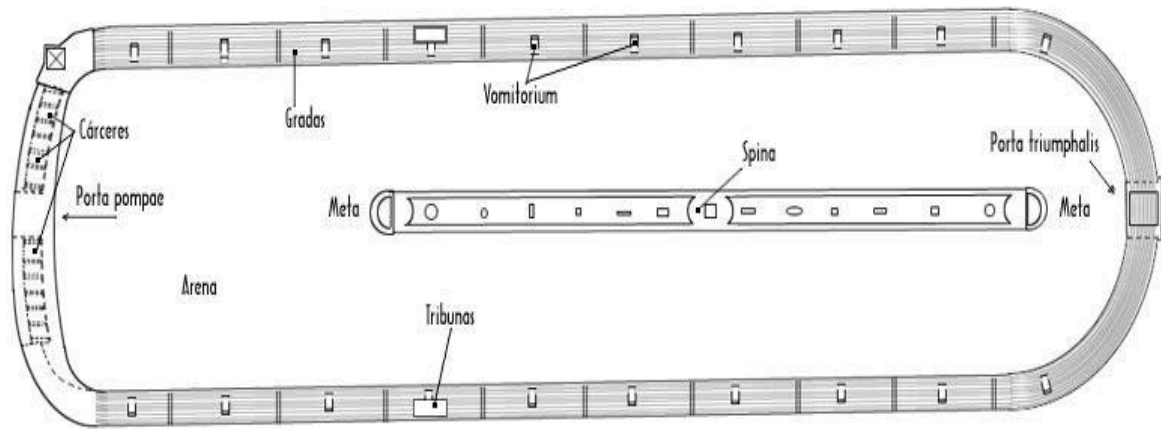
Caveae, graderies per als espectadors, construïdes sobre voltes de canó en tot el perímetre del circ, excepte en el costat de les *carceres*.

S'accedia a elles per els *vomitoria*.

En la part superior hi havia un *porticus*, com un porxo cobert per a protegir-se del sol i la pluja.

Porta triumphalis lloc reservat per a l'eixida de l'*auriga* vencedor. Estava situat en el costat contrari a les *carceres*.

Alba linea, estava al costat de la *secunda meta* i més prop de les *carceres*, es podien avançar a partir de passar aquesta línia.

Planta

SIMBOLISME DE LA FORMA DEL CIRC

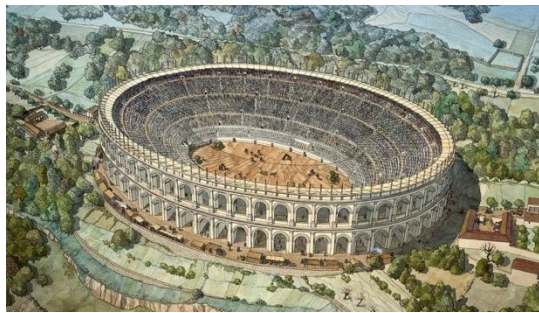
Forma del circ	Univers en miniatura
<i>Harena</i>	La terra
Forma de l' <i>harena</i>	L'any
<i>Euripus</i>	La mar
<i>Obelisc en la spina</i> erigida per August	El sol La lluna
Obelisc erigit per Constanç II	El sol
Les dotze portes de les <i>carceres</i>	Els 12 mesos de l'any, o signes zodiacals
Les metes en els extrems de l' <i>euripus</i>	Orient i Occident, eixida i posta del sol
Els tres cons de cadascuna de les <i>metae</i>	Els tres degans de cada signe zodiacal

Símbols còsmics en els colors de les *factiones*, carros i *aurigae*.

Facció	Element	Déus	Estació de l' any
Facció roja <i>(russata)</i>	Foc	Mart	Estiu
Facció blava <i>(veneta)</i>	Aire	Júpiter	Hivern/Tardor
Facció verda <i>(prasinata)</i>	Mar/Cel	Neptú/Saturn	Tardor/Hivern
Facció blanc <i>(albata)</i>	Terra	Venus	Primavera

L'AMFITEATRE ROMÀ

Altres dels monuments més importants en l'època romana és l'amfiteatre, és un enorme edifici públic ovalat amb pisos graduals, organitzat al voltant de l'arena on els gladiadors lluitaven, es feien caceres d'animals salvatges o participaven en batalles navals especials. Va ser una de les obres arquitectòniques que servia per a entretenir el públic romà, ja que era un dels espectacles que més captivava el públic i era una manera de controlar les masses.

Parts de l'amfiteatre romà:

Harena, espai central on es desenvolupava l'espectacle.

Fossae, subterranis que servien per a guardar diferents materials com decorats, animals, gàbies, ascensors, etc. Solia estar cobert amb taules de fusta.

Caveae, graderies per als espectadors. Tenia tres sectors amb escales independents per les quals s'accedia a les localitats a través de les portes d'accés, *vomitoria*.

Tribunalia, llotja per a les autoritats.

Portae, portes per a accedir a l'interior. Les més importants eren les situades en cada costat de l'edifici.

Porta triumphalis, porta per la qual entraven els gladiadors al principi de l'espectacle i per la qual eixien els vencedors.

Porta libitinensis, porta per la qual es treien els gladiadors morts en combat.

Velarium era un tendal que cobria les *caveae* del sol.

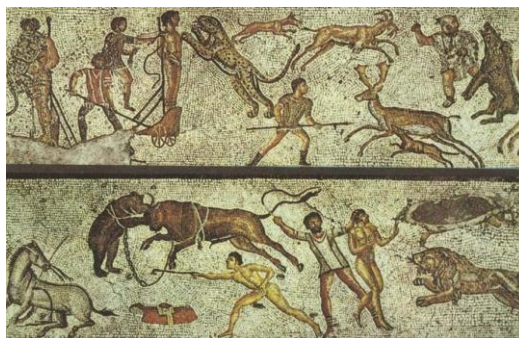
En l'amfiteatre de la cultura romana existien diversos tipus de distraccions, però el preferit per la societat era el combat de gladiadors professional que s'entrenaven al *ludus*.

A més a més, si una persona és condemnada a mort, un esclau castigat pel seu amo o un ciutadà lliure que ha renunciat els seus drets, llavors podien convertir-se en combatent, després de fer un jurament afirmant el lliurament dels seu cos i ànima en la batalla.

Sabem que hi havia execucions a mort de diverses víctimes que van ser lligades i atacades per un ramat de bèsties famolenques, les persones cremades vives o crucificades, els simulacres de batalles navals o *Naumaquiae*, i les batalles d'homes lluitant amb feres salvatges conegudes com *venationes*.

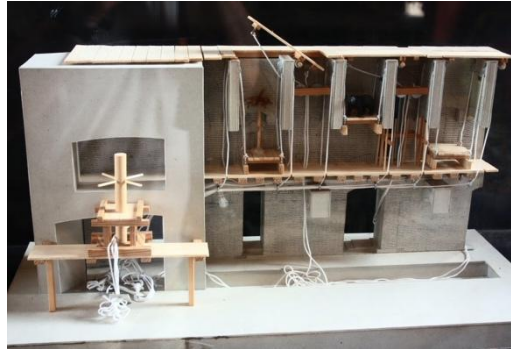
Dels 230 amfiteatres que es troben en tot el territori de l'Imperi Romà, el més famós i espectacular és el Coliseu, però molts d'ells es troben en bon estat i, per tant, s'utilitzen ocasionalment per a celebrar uns certs esdeveniments.

Parlarem una mica sobre l'amfiteatre més important de tots, el Coliseu Romà.

La construcció del Coliseu va començar sota l'emperador *Vespasià*, al voltant de l'any 71 d. C. L'espai va ser alliberat després d'un incendi en un amfiteatre construït quasi cent anys enrere. La celebració d'inauguració i els festejos corresponents, es produeixen l'any 80 i van durar cent dies, estava governada ja pel seu fill Tit. Al final, l'emperador Domicià va completar el treball en el 82 i va agregar un últim pis. L'ús intern d'una estructura radial divideix a la

multitud en cinc nivells on s'agrupava la gent i es divideixen segons la classe social: com més a prop estan de l'arena, més alt és el nivell al qual pertanyen.

Utilitzaven el següent sistema a manera d'ascensor per a l'accés dels animals i decorats a l'arena.

Durant la caiguda de l'Imperi Romà d'Occident en el 476 d. C., va deixar d'utilitzar-se per a representacions públiques i es va convertir en una pedrera de la qual s'extreien materials per a la construcció de nous edificis, com passava en tots els monuments romans en desús. Afortunadament, en el segle XVII, el Papa Benet XVI el va declarar com un santuari perquè es creu que ací van morir molts màrtirs cristians, la qual cosa va impedir l'extracció gradual de material del Coliseu. A finals del segle XIX, es van dur a terme moltes restauracions en l'estructura.

En l'actualitat el Coliseu és un dels recursos turístics més atractius per excel·lència a Roma, el qual rep milions de visites al llarg de l'any. També ha sigut portat al cinema en nombroses ocasions com per exemple en la pel·lícula “El Gladiador”. L'any 1980 la Unesco declarà el centre històric de Roma com a patrimoni de la humanitat. Segons la designació honorífica realitzada a Lisboa l'any 2007, el monument va ser nomenat una de les Set Meravelles del Món Modern.

ACTIVITATS

I. Completa la següent graella. Posa una creu en l'edifici que dispose d'aqueixos espais:

Espai	Teatre	Amfiteatre	Circ
<i>Carceres</i>			
<i>Cavea</i>			
<i>Fossae</i>			
<i>Harena</i>			
<i>Metae</i>			
<i>Orquestra</i>			
<i>Porticus</i>			
<i>Spina</i>			
<i>Tribunalia</i>			
<i>Velarium</i>			
<i>Vomitoria</i>			
<i>Pulpitum</i>			
<i>alba linea</i>			

II. Relaciona els conceptes de la columna de l'esquerra amb els de la dreta.

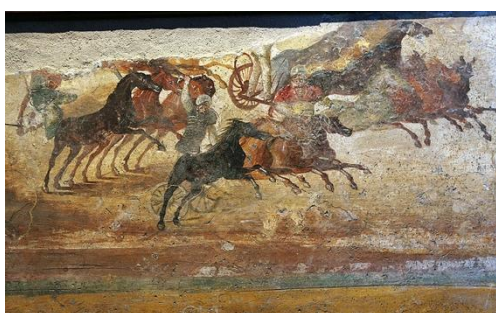
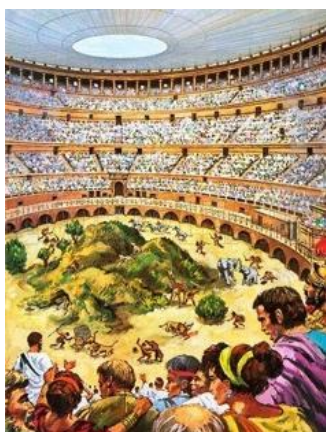
Scabellum	Personatge de teatre-geperut
Venatio	Director d'una escola de gladiadors
Factiones	Espectacles teatrals
Atellana	Corredor del circ
Albata	Personatge de teatre-fanfarró
Munera	Peça teatral- sàtira
Dossenus	Lluita d'animals o cacera
Auriga	Equip roig del circ
Pappus	Equip del circ romà
Ludi scaenici	Personatge de teatre-avar
Russata	Instrument musical
Buccus	Combats de gladiadors
Lanista	Equip blanc del circ

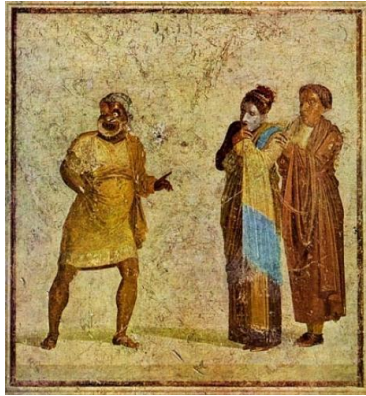
III. Digues si aquestes afirmacions són vertaderes o falses.

Afirmació	V	F
Els <i>amfiteatres</i> i els <i>circs</i> tenien un tendal per a protegir-se del sol.		
En el circ competien quatre <i>factiones</i> .		
Alguns teatres tenien <i>sacellum</i> , un temple xicotet.		
L'alba linea estava en el <i>teatre</i> dibuixada en l'orquestra.		
El gladiador lluita amb <i>gladius</i> .		
En la <i>spina</i> del circ romà hi havia tres cons.		
Per les <i>carceres</i> entraven els gladiadors		
Les <i>naumaquiae</i> eren combats navals.		
En els edificis d'oci els espectadors s'asseien on volien.		
<i>Russata</i> (verd), <i>prasinata</i> (roig), <i>veneta</i> (blanc) i <i>albata</i> (blau) eren les quatre equips del circ.		

En el circ es feien <i>venationes</i> .		
A les graderies se'n deia <i>caveae</i> .		
En el <i>pulpitum</i> s'asseia l'emperador.		
Les companyies de teatre solien ser ambulants.		

VI. Identifica a quin edifici d'oci pertanyen aquestes imatges.

IV. Amb tot el que hem après, Quina és la resposta correcta?

Farsa popular satírica, en la qual es mesclaven els versos i la prosa en un llenguatge senzill.

- a) *Mim*
- b) *Fabula palliata*
- c) *Atellana*

Artista de circ que desenvolupa actes sobre cordes o filferros tibats, des d'una considerable altura.

- a) *Funambulista*
- b) *Cursor*
- c) *Pugliatores*

Dels 230 amfiteatres que es troben en tot el territori de l'imperi romà, Quin és el més famós i espectacular?

- a) *Amfiteatre romà de Pozzuoli.*
- b) *Arena de Nîmes*
- c) *Coliseu*

Quina era la zona central de la ciutat, on transcorria tot el que tenia que veure amb el govern, mercat i religió?

- a) *Amfiteatre*
- b) *Fòrum*
- c) *Spina*

SOLUCIONS

I.

Espai	Teatre	Amfiteatre	Circ
<i>Carceres</i>			X
<i>Cavea</i>	X	X	X
<i>Fossae</i>		X	
<i>Harena</i>		X	X
<i>Metae</i>			X
<i>Orchestra</i>	X		
<i>Porticus</i>	X		X
<i>Spina</i>			X
<i>Tribunalia</i>	X	X	X
<i>Velàrium</i>	X	X	
<i>Vomitoria</i>	X	X	X
<i>Pulpitum</i>	X		
<i>alba linea</i>			X

II.

Dossenus	Personatge de teatre-geperut
Lanista	Director d'una escola de gladiadors
Ludi Scaenici	Espectacles teatrals
Auriga	Corredor del circ
Buccus	Personatge de teatre-fanfarró
Atellana	Peça teatral- sàtira
Venatio	Cacera d'animals
Russata	Equip roig del circ
Factione	Equip del circ romà
Pappus	Personatge de teatre-avar
Scabellum	Instrument musical
Munera	Combats de gladiadors
Albata	Equip blanc del circ

III.

Afirmació	V	F
Els <i>anfiteatres</i> i els <i>circs</i> tenien un tendal per a protegir-se del sol.		X
En el circ competien quatre <i>factiones</i> .	X	
Alguns teatres tenien <i>sacellum</i> , un temple xicotet.	X	
L'alba linea estava en el <i>teatre</i> dibuixada en l'orquestra.		X
Els gladiadors lluiten amb <i>gladius</i> .	X	
En la <i>spina</i> del circ romà hi havia tres cons.	X	
Per les <i>carceres</i> entraven els gladiadors		X
Les <i>naumaquiae</i> eren combats navals.	X	
En els edificis d'oci els espectadors s'asseien on volien.		X
<i>Russata</i> (verd), <i>prasinata</i> (roig), <i>veneta</i> (blanc) i <i>albata</i> (blau) eren les quatre equips del circ.		X

En el circ es feien <i>venationes</i> .	X	
A les graderies se'n deia <i>caveae</i> .	X	
En el <i>pulpitum</i> s'asseia l'emperador.		X
Les companyies de teatre solien ser ambulants.	X	

V.

Primera imatge: Anfiteatre

Segona imatge: Circ

Tercera imatge: Teatre

VI.

Farsa popular satírica, en la qual es mesclaven els versos i la prosa en un llenguatge senzill.

a) *Mim*

b) *Fabula palliata*

c) *Atellana*

Artista de circ que desenvolupa actes sobre cordes o filferros tibats, des d'una considerable altura.

a) *Funanbulista*

b) *Cursor*

c) *Pugliatores*

Dels 230 anfiteatres que es troben en tot el territori de l'imperi romà, quin és el més famós i espectacular?

- a) *Amfiteatre romà de Pozzuoli.*
- b) *Arena de Nîmes*
- c) *Coliseu*

Quina era la zona central de la ciutat, on transcorria tot el que tenia que veure amb el govern, mercat i religió?

- a) *Amfiteatre*
- b) *Fòrum*
- c) *Spina*

BIBLIOGRAFIA

- Bravo, G. (2001) Historia de la Roma antigua. Madrid: Alianza Editorial.
- Carcopino, J (1993). La vida cotidiana en Roma en el apogeo del Imperio. Ed. Temas de hoy
- Guillén, J. (1994) Urbs Roma. Vida y costumbres de los romanos. II. La vida pública. Salamanca: Ediciones Sígueme.
- Grimal, P. (1993) La vida en la Roma antigua. Barcelona: Ediciones Paidós.
- Grimal, P. (1999) La civilización romana: Vida, costumbres, leyes, artes. Barcelona: Editorial Paidós.
- Segura Murguía, S. (2001) El teatro en Grecia y Roma. Bilbao: Zidor Consulting.
- [Le Dictionnaire des Antiquités Grecques et Romaines de Daremberg et Saglio](#)

LVDERE ET DISCERE
SAGVNTINA DOMVS BAEBIA

C/ CASTILLO, 24
46500 SAGUNTO

<http://domusbaebia.com/>

<http://culturaclasica.net/>

